

ศึกษาชุมชนท่องเที่ยวโดยฐานทางวัฒนธรรม
: ชุมชนเกาะเกิด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
STUDY OF THE TOURISM COMMUNITY BASED ON CULTURE
: KOAKKEAK COMMUNITY BANKBA-IN DISTRICT AYUTTHAYA PROVINCE.

ชมพู่ โกติรัมย์¹ และ สุปัญญา จันทร์เพ็ญศรี

Chompoo Gotiram and Supanya Chanphensri

วิทยาลัยดุสิตธานี Dusit Thani College

E-mail : saipupink@hotmail.com

Received 23 July 2021; Revised 23 August 2021; Accepted 12 February 2022

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นการศึกษาชุมชนท่องเที่ยวโดยฐานทางวัฒนธรรม ชุมชนเกาะเกิด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และศักยภาพการจัดการที่ไม่ทำลายวัฒนธรรม และเพื่อเสนอรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวชุมชนโดยฐาน วัฒนธรรม ชุมชนเกาะเกิด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งใช้วิธีการวิจัยแบบคุณภาพและ ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนเกาะเกิด (หมู่ 4,5,6) เป็นชุมชนมีศักยภาพโดยพัฒนาเป็นพื้นที่พิเศษ มีการ จัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ ขึ้นเข้ามารองรับ สืบสานวัฒนธรรมในกิจกรรมท่องเที่ยวเพื่อให้ภูมิปัญญา ศิลปะ วิถี วัฒนธรรมมีความยั่งยืน ด้านผู้นำมีศักยภาพสูง นำพาชุมชนและจัดเวทีชาวบ้านโดยตกลงความคิดว่า เพราะ วิถีวัฒนธรรม อาหาร ศิลปะต่าง ๆ ของชุมชน เป็นมรดกที่คนต่างถิ่นมาเยี่ยมชม วิถีวัฒนธรรมเป็นดังลมหายใจ การท่องเที่ยว มีความจำเป็นที่ต้องสืบสานมีชีวิตนั้นคือ วิถีวัฒนธรรมชุมชนที่สามารถสัมผัสได้ ทั้งนี้เพราะ ชุมชนเกาะเกิดได้ร่วมกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาด้านขนมไทย ศิลปะการแสดง วิถีวัฒนธรรม งานประเพณีที่สืบทอด จากบรรพบุรุษ และผู้นำชุมชนได้ร่วมกลุ่มกันจัดการสิ่งที่มีอยู่แล้วมาอนุรักษ์ สืบสานให้เกิดการท่องเที่ยว ภายในชุมชนโดยใช้วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นฐานการเรียนรู้

คำสำคัญ: ชุมชน, วัฒนธรรม, การท่องเที่ยว

Abstract

This research project is a cultural study of the tourism community in Koukkeak Pankpa district, Ayutthaya province. The objective of this research was to study the cultural ability and management potential that conserves culture, and to display patterns of community-based culture for tourism in Koukkeak Pankpa-in District, Ayuthaya province. This research follows a Qualitative and Participatory Action Approach.

The results of the study found that the Koakert community (moo 4,5,6) developed a unique folkway, art, and culture, which also support tourism activities. According to the leadership of the community their local culture may disappear, despite its potential for tourism, so that it is necessary conserve a tourism oriented cultural sustainability approach.

Koukkeak community has joined efforts in order to conserve Thai desserts, performing arts, culture, local other traditions and local wisdom inherited from their ancestors and thus manage to promote their culture, tradition and local wisdom as a learning base.

Keyword: community, culture, tourism

บทนำ

สำหรับประเทศไทยแล้วอาจกล่าวได้ว่า อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวถือว่าเป็นแหล่งรายได้หลักที่สำคัญส่วนหนึ่งของประเทศ ได้แสดงให้เห็นว่าจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติและรายได้ทริจำนวนเพิ่มสูงขึ้นตลอดระยะเวลา 40 ปีที่ผ่านมา แต่ในขณะเดียวกันการท่องเที่ยวจากกระแสหลักได้ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีของประเทศ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า การท่องเที่ยวในปัจจุบันกลายเป็นอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเกี่ยวข้องกับธุรกิจหลายอย่าง ทำให้รายได้เข้าสู่ประเทศ แต่ในทางกลับกันได้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญาชาวบ้าน และวิถีทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นนั้น ๆ ต่อมาได้เกิดกระแสการท่องเที่ยวแบบใหม่ คือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม รวมถึงการท่องเที่ยวชุมชน ซึ่งเกิดจากการปรับตัวจากระบบการท่องเที่ยวกระแสหลักที่สร้างผลกระทบต่อวัฒนธรรมของท้องถิ่น “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” โดยมุ่งพัฒนาให้ คนในชุมชน เป็นหัวใจสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวและไม่เพียงแต่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเท่านั้น แต่ได้เน้นถึงการสร้างศักยภาพของคนในท้องถิ่น อย่างไรก็ตามผลลัพธ์สุดท้ายที่หลายประเทศคิดคำนวณแล้วยังเห็นว่า การท่องเที่ยวน่าจะส่งผลต่อเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในระดับน่าพอใจ การท่องเที่ยวชุมชน (community Based Tourism=CBT) เป็นที่รู้จักอย่างกว้าง และได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวมากขึ้น จนกลายเป็นทางเลือกการท่องเที่ยวอีกแบบหนึ่ง การท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นดำเนินการโดยคนในชุมชน โดยคนชุมชนมีบทบาทสำคัญในการวางแผนทิศทางพัฒนาชุมชนของตนโดยอาศัยวัตถุดิบที่มีอยู่ในพื้นที่เป็นทุน ซึ่งต่างจากการท่องเที่ยวกระแสหลักหลักที่ดำเนินการจากคนนอกชุมชน แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงเป็นเครื่องมือพัฒนาประเทศจากฐานรากเพราะได้ทำงานครอบคลุมด้านหลักด้วยกันทั้งเศรษฐกิจ ทั้งสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ในทางกลับกันจากประสบการณ์หลายชุมชนที่ผ่านมา

การท่องเที่ยวกระแสหลักได้ดำเนินการข้ามความเป็นชุมชน นโยบายการท่องเที่ยวคือการย่อยส่วนธุรกิจท่องเที่ยวจากกระแสหลักให้เล็กลง ขยายตัวไปยังท้องถิ่นทางไกลพร้อม ๆ กับการขยายวัฒนธรรมจากต่างชาติ วิถีชีวิตของสังคมเมืองไปยังชุมชนชนบทนั่นเอง ประเด็นนี้ชี้ให้เห็นว่า การท่องเที่ยวเป็นทางกระจายวัฒนธรรมไปยังชุมชนชนบทในรูปความเจริญ หรือกล่าวโดยรวมคือความเป็นเมืองที่ขยายตัวไปยังชุมชนชนบท เมื่อเป็นเช่นนี้หลายชุมชนที่ขาดความระมัดระวังในการจัดการท่องเที่ยวได้สูญเสียอัตลักษณ์ชุมชนลงไป แนวคิดการท่องเที่ยวชุมชนมีเป้าหมายหลัก ๆ คือไม่เน้นการบริการเพื่อผลตอบแทนเชิงเศรษฐกิจเหมือนการท่องเที่ยวกระแสหลัก หากแต่จะเน้นพัฒนา ของดี สิ่งดี ที่ตนมีอยู่สร้างคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน จากนั้นค่อย ๆ แพร่กระจายไปยังคนภายนอกเพื่อให้คนภายนอกชุมชนได้เรียนรู้ และรับประโยชน์จากสิ่งที่ชุมชนมีอยู่ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม รวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วย และที่สำคัญคือชุมชนเป็นเจ้าของในรูปแบบของการจัดการ ผลประโยชน์ที่ได้จากการจัดการท่องเที่ยวก็ตกไปยังชุมชน ผลที่ได้คือความเข้มแข็งในชุมชน การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน หรือการท่องเที่ยวชุมชน (Community Based Tourism - CBT) ได้เป็นที่รู้จักและได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นจนกลายเป็นทางเลือกการท่องเที่ยวอีกแบบหนึ่ง การท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นดำเนินการโดยคนในชุมชนที่มีการตระหนักในความเป็นชุมชน ซึ่งแตกต่างจากการท่องเที่ยวกระแสหลักที่ดำเนินการจากคนภายนอกชุมชน (จิตติ มงคลชัยอรัญญาและพาวิณี ศุณาลัย, 2560)

การท่องเที่ยวชุมชนดำเนินการโดยคนในชุมชนได้มีบทบาทสำคัญในการวางแผนทิศทางการพัฒนาชุมชน โดยอาศัยวัตถุดิบที่มีอยู่ในพื้นที่ ทนทางวัฒนธรรม รวมทั้งภูมิปัญญาชาวบ้าน ชุมชนมีทุนทางการท่องเที่ยวอยู่แล้วที่พร้อมเป็นเครื่องมือพัฒนาประเทศจากฐานรากนั่นเอง

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้เล็งเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น ที่มีอยู่และมีความสำคัญจึงได้กำหนดนโยบายและแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวในทิศทางให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร เพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวที่ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมอย่างสมดุลมากขึ้น นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้ชาวบ้านได้เรียนรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยว การจัดการรายได้ และการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยว สู่คนทุกกลุ่มในชุมชนอย่างเป็นธรรม อย่างไรก็ตาม ท้าวมกลางกระแสท้องถิ่นนิยม ที่มุ่งเน้นให้มีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น และให้ความสำคัญกับสิทธิชุมชนท้องถิ่น ดังจะเห็นได้จากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ในมาตรา 46 และมาตรา 56 ที่ได้กล่าวถึงการให้สิทธิชุมชนท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน มีการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นทั้งตนเองและการตัดสินใจในกิจการท้องถิ่นตาม มาตรา 78 ทางเลือกในการจัดการท่องเที่ยวที่ชุมชนเข้ามามีบทบาททิศทางการท่องเที่ยวบนฐานคิดที่ว่า ชาวบ้านทุกคน เป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว โดยการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น ธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตและวิถีการผลิตของชุมชน มาใช้เป็นต้นทุนหรือปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถและบทบาทที่สำคัญ ในการดำเนินงานตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน การสรุปบทเรียน และมุ่งเน้นให้เกิดความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกหลานและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น โดยคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ

ชุมชนเกาะเกิด ตั้งอยู่ที่ตำบลเกาะเกิด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 7 หมู่บ้าน คำว่า เกาะเกิดมีที่มาจากเรื่องเล่าในอดีตว่าในสมัยกรุงศรีอยุธยา พ่อค้าชาวจีนที่ล่องเรือสำเภามาค้าขายตามแม่น้ำเจ้าพระยาเมื่อล่องมาถึงบริเวณเกาะเกิดในปัจจุบัน เกิดพายุพัดสำเภาล่มกลางแม่น้ำเจ้าพระยาตรงบริเวณหน้าวัดเชิงท่าในปัจจุบัน เมื่อเวลาผ่านไปได้มีดินตะกอนมาทับถมจนเกิดเป็นเกาะอยู่กลางน้ำ ชาวบ้านทั่วไปเรียกชาวบ้านที่อาศัยบริเวณเกาะนี้ว่า ชาวเกาะเกิด จนกลายเป็นชื่อตำบลในปัจจุบัน ชุมชนเกาะเกิดที่ผ่านมาชุมชนได้รับรางวัลต่างๆ มากมายเช่น รางวัลชนะเลิศกลุ่มองค์กรชุมชนแกนหลักในการพัฒนาหมู่บ้านดีเด่น รางวัลชนะเลิศแผนชุมชนดีเด่น รางวัลชนะเลิศในโครงการคัดเลือกหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง อยู่เย็น เป็นสุข ระดับจังหวัดจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นต้น ชุมชนเกาะเกิดมีทั้งหมด 7 หมู่บ้านแต่มีหมู่บ้านที่ทำการท่องเที่ยวหลัก 3 หมู่บ้าน คือหมู่ที่ 4 บ้านเกาะเกิด หมู่ที่ 5 บ้านท้ายวัด และหมู่ที่ 6 บ้านสามเรือน โดยหมู่บ้านทั้ง 3 ได้เข้าร่วมโครงการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืนระยะที่ 2 ซึ่งเป็นโครงการที่เริ่มโดยองค์การบริหารพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (อพท.) (เอกสารเวทีประชาคมชุมชนเกาะเกิด) ได้มอบหมายให้ศูนย์เพื่อการวางแผนการท่องเที่ยวและแก้ไขความยากจนแห่งเอเชีย คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต เป็นที่ปรึกษาดำเนินงานต่อยอดจากแนวทางที่ชุมชนเกาะเกิดดำเนินการอยู่แล้ว โดยจัดเวทีประชาคมและเข้าร่วมเครือข่ายภาคีความร่วมมือเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เมื่อวันที่ 20 กันยายน และวันที่ 9 พฤศจิกายน 2561 ตามลำดับ ได้มีส่วนสนับสนุนให้ชาวบ้านได้รับความรู้ ความหมายของคำว่าชุมชน

จากการที่ชุมชนเกาะเกิดเป็นชุมชนท่องเที่ยว ได้มีนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก เข้ามาเที่ยวและได้นำรูปแบบวัฒนธรรมของท้องถิ่นเข้ามาอย่างไม่ตั้งใจ ทำให้ผู้นำชุมชนเล็งเห็นผลกระทบจากการจัดการท่องเที่ยว โดยเฉพาะด้านวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมที่มาพร้อมกับกิจกรรมการท่องเที่ยว จึงเกิดการรวมตัวกันระดม

ความคิดทั้งระดับชุมชนและเวทีประชาคมเพื่อหาทางจัดการอนุรักษ์สิ่งที่มีอยู่ในชุมชน และจะสืบสานต่อให้ยั่งยืนเป็นมรดกของชุมชน โดยผู้วิจัยได้เข้าร่วมเวทีประชาคมและช่วยหาโจทย์วิจัยในครั้งนี้เพื่อศึกษาศักยภาพท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและศักยภาพบุคคลในชุมชนจะจัดการอย่างไร ไม่ให้เสียความเป็นชุมชนจากกิจกรรมท่องเที่ยวซึ่งนับวันจะเพิ่มขึ้น จะทำให้ความเป็นวัฒนธรรมชุมชนดำรงคงอยู่อย่างไรท่ามกลางความท้าทายการเปลี่ยนของความเป็นเมืองกำลังรุกคืบเข้ามา

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนเกาะเกิด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยฐานวัฒนธรรมของชุมชนเกาะเกิด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การทบทวนวรรณกรรม

พจนา สวนศรีและสมภพ ยี่จอหอ (2558) ได้เห็นว่าเจตนารมณ์ของการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือการใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องวิเคราะห์สถานการณ์ที่ชุมชนกำลังเผชิญอยู่เพื่อเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนและมองการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาสังคมวัฒนธรรมเศรษฐกิจสิ่งแวดล้อม และการเมือง

วีระพล ทองมา และคณะ (2558) การวางแผนการจัดการการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (sustainable tourism management) นั้นจำเป็นต้องมีส่วนร่วมระหว่างหน่วยงานภาครัฐเอกชนและชุมชน ท้องถิ่นควบคู่ไปกับการพัฒนาการจัดการเชิงอนุรักษ์โดยให้เกิดความเจริญก้าวหน้าอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะการพัฒนาเหล่านั้นจะต้องไม่ไปทำลายขนบธรรมเนียมประเพณี รวมทั้งวิถีชีวิตที่มีคุณค่าของประชาชนท้องถิ่นตามวิสัยทัศน์การท่องเที่ยวไทยที่ระบุว่า “ให้การท่องเที่ยวไทยมีเอกลักษณ์ไทยในมาตรฐานสากล (world class)” โดยเน้นในประเด็นการคงประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงาม ดำรงเอกลักษณ์ของไทยไว้ให้ลือชื่อในโลก และให้คนไทยมีความพร้อมที่จะให้บริการในมาตรฐานสากล และมีส่วนร่วมอย่างสูงสุด ด้วยกลยุทธ์ของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ แหล่งศิลปกรรมและวัฒนธรรมท้องถิ่นตามหลักการอนุรักษ์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

Fennell (1999) นักวิชาการด้านการท่องเที่ยวแห่งภาควิชาบัณฑิตการและการพักผ่อน มหาวิทยาลัยบริก ประเทศแคนาดา ได้เสนอแนวคิดการท่องเที่ยวที่ไม่ช่วงชิงการใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรมของชุมชน หากแต่มุ่งตอบสนองความต้องการของคนในท้องถิ่นให้มากที่สุด ด้วยการใช้เทคโนโลยีในชุมชนเท่าที่จำเป็น ที่สำคัญยังต้องมีการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกันกับคนในชุมชน Fennell ได้เสนอคุณสมบัติที่สำคัญของการท่องเที่ยวชุมชนดังกล่าวว่าจะต้องประกอบไปด้วย 5 ประการ ได้แก่

- 1) ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่มีผลกำไรตอบแทนมายังครอบครัวของสมาชิกในชุมชนในฐานะการเปิดให้เป็นที่พักอาศัยของนักท่องเที่ยวในชุมชนนั้นๆ โดยไม่ต้องผ่านนายหน้าใดๆ อันจัดเป็นการสร้างรายได้ทางตรงแก่คนในชุมชน
- 2) ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ชุมชนได้รับประโยชน์โดยรวมอย่างแท้จริงไม่ว่าจะเป็นการสร้างสาธารณูปโภคและการยกระดับความเป็นอยู่ที่ยั่งยืน “เพื่อสมาชิกในชุมชน” แต่ไม่ใช่ “เพื่อนักท่องเที่ยว”
- 3) ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ก่อให้เกิดความตึงเครียดด้านสังคม และวัฒนธรรมในชุมชนอันเนื่องมาจากความพยายามพยายามนำความทันสมัยแบบตะวันตกเข้ามาสู่ชุมชน

4) ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่สร้างจิตสำนึกในการเคารพและรักษาสีงแวดล้อมสังคมตลอดจนวัฒนธรรมในชุมชนให้เกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยว

5) ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีงามระหว่างประเทศ ทั้งในระดับนานาชาติ นานาภูมิภาคที่ล้วนอยู่ภายใต้มนานาวัฒนธรรม โดยนัยนี้การท่องเที่ยวชุมชนต้องเป็นการท่องเที่ยวที่สอนให้นักท่องเที่ยวเคารพในความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมและไม่มองว่าใคร "เจริญกว่า" และใคร "ด้อยกว่า"

ปัญหาที่สำคัญของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือการจัดการด้านการตลาดชุมชนบางแห่งแม้จะมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวแต่มักมีนักท่องเที่ยวไปเยือนน้อยเพราะทำการตลาดไม่ดี ดรชนี (2545) กล่าวว่า การทำการตลาดต้องมุ่งประเด็นสำคัญ 2 ประเด็น คือการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายต้องรู้ว่ากลุ่มเป้าหมายเป็นใครและทำอย่างไรจึงเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวจึงมีความสำคัญเพราะทำให้นักท่องเที่ยวรู้จักแหล่งท่องเที่ยวมากขึ้น

ณัฐพัชร มณีโรจน์ (2560) เสนอโปรแกรมการส่งเสริมการตลาดและการสื่อความหมายการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยการนำเสนอความเป็นตัวตนของท้องถิ่น โปรแกรมกิจกรรมการท่องเที่ยว ของดี ในท้องถิ่น การเตรียมตัวของชุมชน ได้แก่ การบันทึกประวัติศาสตร์ของชุมชนอย่างภาคภูมิใจเพื่อนำมาเล่าให้นักท่องเที่ยวผ่านการร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยว หรือที่มาของการประดิษฐ์สิ่งของต่าง ๆ รวมทั้งการติดตั้งข้อมูลในการสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยว เช่น ประวัติความเป็นมา ป้ายบอกทางในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้ นักท่องเที่ยวได้รับความสะดวกสบาย และมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งทางวัฒนธรรม ทำการติดตามและประเมินผลเกี่ยวกับ 1) การให้บริการแก่นักท่องเที่ยว 2) ประเมินภาพรวมการท่องเที่ยว เช่น ทรัพยากรการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกแก่การท่องเที่ยว เป็นต้น ดังนั้นเพื่อลดขั้นตอนการเริ่มนับหนึ่งใหม่ในการพัฒนา การท่องเที่ยวโดยชุมชน การนำผลการประเมินต่าง ๆ ที่เคยมีผู้ศึกษาไว้แล้ว นำมาเป็นข้อมูลเพื่อวางแผนและกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์การพัฒนาเชิงพื้นที่ได้รวดเร็วขึ้น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและใช้การวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Research) ผสมโดยเน้นการมีส่วนร่วมปฏิบัติการ โดยมีกระบวนการ ตามแนวคิดของ Kemmis&McTaggart (1988) มีขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 จัดประชุมรวมกันวางแผน (Planning) มีลำดับขั้นดังนี้

1. การหาข้อมูลเพื่อพัฒนาศักยภาพด้านต่าง ๆ โดยเชิญตัวแทนกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวภายในชุมชนประกอบด้วย ด้านที่พักโฮมสเตย์ ด้านการท่องเที่ยว ด้านอาหาร ด้านศิลปะ ศาสนา วัฒนธรรม ด้านการแสดง ด้านขนมพื้นบ้าน และด้านสมุนไพรอายุวัฒนะ

2. พัฒนาศักยภาพโดยวิเคราะห์กลุ่มของตนว่า มีจุดแข็ง จุดอ่อนอย่างไร โดยระดมความคิด วิเคราะห์สิ่งที่ชุมชนมีอยู่ว่าจะพัฒนา พื้นฟู อนุรักษ์อย่างไร โดยแบ่งเป็นด้านต่าง ๆ กล่าวคือ (1) ความสะอาด ความสะดวก (2) ด้านผู้นำ (3) ความร่วมมือความพร้อม (4) ด้านสิ่งแวดล้อม (5) ด้านวิถีวัฒนธรรม (6) ด้านขนมอาหารพื้นบ้าน วิเคราะห์สาเหตุปัญหาที่ประสบมา กำหนดเป้าหมาย และวิธีดำเนินการของแต่ละกลุ่ม

ขั้นที่ 2 รวมปฏิบัติ (Acting)

นำผลจากจากข้อ 1 มากำหนดกำหนดเป้าหมาย และวิธีการร่วมกันจัดการท่องเที่ยวร่วมกัน

ขั้นที่ 3 รวมกันสังเกต (Observing)

ผู้วิจัยติดตามและประเมินผลจากการนำไปใช้ ว่าจัดจุดอ่อน เสริมจุดเด่นอย่างไร โดยไปร่วมกิจกรรมและร่วมท่องเที่ยวพักแรม ก่อนสรุปแนวทางต่อไป

ขั้นที่ 4 รวมกันสะท้อนผล (Reflecting)

สรุปปัญหา เพื่อเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนโดยฐานวัฒนธรรมร่วมกัน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยเก็บจากข้อมูลปฐมภูมิ (primary Data) เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) การสัมภาษณ์แบบกลุ่ม (focus group interview) ภายใต้กรอบที่ศึกษา คือ ศักยภาพของชุมชน และการจัดการท่องเที่ยวโดยฐานวัฒนธรรม การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) ตามโครงสร้างที่วางไว้ และการสังเกตแบบไม่มี ส่วนร่วม (non-participant observation)

การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาศักยภาพของคนในชุมชน ซึ่งข้อมูลเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้างตามวัตถุประสงค์ที่ศึกษา การระดมความคิด และการสังเกตพฤติกรรม เมื่อได้ข้อมูลมาแล้ว นำไปสู่การตรวจสอบความถูกต้อง แยกจัดกลุ่มตามกลุ่มต่างๆ หลังจากนั้นทำการแปลความหมายคำตอบนั้นว่าสอดคล้องตามศักยภาพและการจัดการ และข้อมูลมานำวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อสรุปว่าข้อมูลนั้นเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับปัญหาที่ศึกษา โดยเป็นคำถามเปิดแต่มีกรอบโครงสร้างตามวัตถุประสงค์ แล้วนำเชื่อมโยง วิเคราะห์ สังเคราะห์เป็นบทสรุป

ผลการวิจัย

จากการศึกษาศักยภาพของชุมชนเกาะเกิด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีผลดังนี้

1. ด้านศักยภาพของชุมชน พบว่า ชุมชนเกาะเกิดเป็นที่รู้จักในฐานะชุมชนแหล่งเรียนรู้สมุนไพร ภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยังมีวิถีชีวิตสามารถสัมผัสจับต้องได้ มีความพร้อมในทุกด้าน เช่น การคมนาคม ทางบกและทางน้ำ มีโฮมสเตย์ที่ได้มาตรฐานรองรับนักท่องเที่ยวริมแม่น้ำเจ้าพระยาให้เลือกพักหลายแบบ แบบมีเครื่องปรับอากาศ และห้องรับลมริมแม่น้ำเจ้าพระยา และมีสิ่งแวดล้อมเงียบสงบ ตั้งอยู่ไม่ห่างจากกรุงเทพฯ มากนักโดยใช้เส้นทางจากจังหวัดปทุมธานี-บางปะหัน โดยแยกไว้ดังนี้

ด้านการต้อนรับ ผู้คนในชุมชนเกาะเกิดได้จัดให้มีกลุ่มต่าง ๆ เพื่อรองรับและจัดการท่องเที่ยวชุมชนโดยวัฒนธรรมเป็นฐาน สมาชิกได้ผ่านการอบรม ร่วมกับคณะวิจัย มีศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวที่สอดคล้องประสานความเป็นชุมชนและวัฒนธรรม

ด้านสิ่งแวดล้อมและความสะอาด มีการจัดการดูแลสภาพแวดล้อม ต้นไม้ ไม้ดอกและไม้ใบ ให้ความร่มรื่นตามเส้นทางสัญจรภายในชุมชน มีภูมิทัศน์ร่มรื่นควรแก่การพักผ่อน และจัดสิ่งปลูกสร้างบนบกและในสายน้ำทั้งนี้เป็นเพราะชุมชนเกาะเกิดราษฎรส่วนใหญ่ตั้งบ้านเรือนริมแม่น้ำเจ้าพระยา เพราะเมื่อก่อนใช้เรือในการเดินทาง ต่อมาได้ขยายครัวเรือนออกไปมีถนนเชื่อมโยระหว่างชุมชน มีกรรมการชุมชน ดูแลรักษาธรรมชาติให้สมบูรณ์คงอยู่มากที่สุด ลดปริมาณมลพิษทางอากาศในชุมชน เพิ่มสีเขียวในพื้นที่ อนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชน เช่น ศาสนสถาน วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น ขนมและอาหารพื้นบ้าน

ด้านนาฏศิลป์ มีการฟ้อนรำไทย และรำวงไทย ของกลุ่มนาฏศิลป์เยาวชนภายในชุมชน และให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมด้วย “ไม่ใช่แค่รำโชว์ และไม่ใช่เพื่อผลตอบแทนในรูปเงินทองเท่านั้น แต่สิ่งที่กระทำอยู่นี้เป็นความภูมิใจในศิลปะและวัฒนธรรม ที่ยังมีอยู่ในชุมชน ซึ่งนับวันจะเลือนหาย” (นางสาวรัตนา สุขศรี) ตัวแทนกลุ่มนาฏศิลป์

ด้านขนมอาหารไทย ชุมชนเกาะเกิดได้รื้อฟื้นขนมที่เคยมีมาในอดีตแต่เลือนหายไปให้กลับอีกครั้ง เช่น ขนมข้าวยาคุ สมัยก่อนชาวบ้านจะทำปีละครั้งเพื่อใส่บาตร นางชม้อย พรรณแก้ว เป็นผู้สืบทอดจนเป็นสูตรของชุมชนเกาะเกิด และขนมสามเกลอ ขนมกง เป็นอีกขนมชนิดหนึ่ง ที่ถูกนำมาให้อยู่อีกครั้งหลังจากหายไป นอกจากนั้นมียาอาหารพื้นบ้าน ผักไทยโบราณ

ด้านวัฒนธรรมจิตวิญญาณ ในชุมชนเกาะเกิด มีวัดพระญาติ วิหารพระพุทธรูปชาวบ้านเรียกว่า “หลวงพ่อดำ” พระพุทธรูปเก่าแก่ครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยา ที่ผู้คนต่างถิ่นมาบูชาเป็นจำนวนมาก พระอุโบสถมีอายุร่วมสมัยกรุง 200 กว่าปี และวัดเชิงท่า ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา จุดเด่นของวัดนี้มีบรรยากาศร่มรื่นด้วยต้นไม้อายุหลายร้อยปี

ด้านสมุนไพร กลุ่มสมุนไพรนี้เป็นจุดเริ่มต้นเป็นที่รู้จักชุมชนเกาะเกิดสู่สาธารณชน ทั้งนี้เพราะผู้คนมาติดต่องาน หรือซื้อขายและเย็บหมสมุนไพรร จนกลายเป็นโฮมสเตย์พักแรมสำหรับผู้เดินทางจากต่างถิ่น

2. ด้านศักยภาพปราชญ์ชาวบ้านและผู้นำกลุ่ม โดยแยกเป็นด้านต่าง ๆ ดังนี้

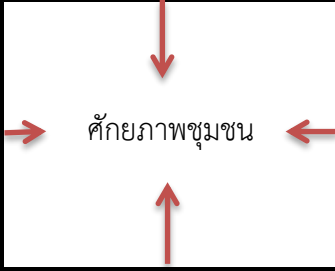
ด้านปราชญ์ชาวบ้าน ชุมชนเกาะเกิดเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางนอกจาก สภาพแวดล้อมที่ตั้งติดกับศูนย์ศิลปาชีพ วัฒนธรรมแล้ว ชุมชนเกาะเกิดมีศักยภาพด้านตัวบุคคล กล่าวคือนางลำพูน พรรณไวย ได้รับการยกย่องเป็นปราชญ์แห่งชุมชน ทั้งนี้เพราะเป็นผู้ผลักดันให้เกิดกลุ่มต่าง ๆ ไม่ต่ำกว่า 10 กลุ่มด้วยกัน เป็นต้นว่า กลุ่มนาฏศิลป์ กลุ่มทำขนมอาหารพื้นบ้าน กลุ่มสมุนไพร โดยใช้บ้านของตนเองเป็นศูนย์เรียนรู้ ที่ประชุมและจุดพักนักท่องเที่ยวก่อนกระจายไปยังโฮมสเตย์ภายในชุมชน

ด้านผู้กลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนเกาะเกิดล้วนผ่านการระดมความคิด การวิจัยแบบมีส่วนร่วม และมีการวิจัยหลายด้านเกี่ยวกับชุมชน ทำให้ผู้นำมีองค์ความรู้ ความพร้อมสำหรับการดูแลชุมชนของตน โดยเฉพาะการท่องเที่ยว

ด้านกลุ่มเยาวชน กลุ่มเยาวชนในชุมชนเกาะเกิดทั้งในและนอกโรงเรียน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนโดยการรวมตัวและสร้างเครือข่ายจัดกิจกรรม โดยตั้งศูนย์เยาวชน อบรมให้ความรู้ความสามารถศักยภาพ และร่วมดำเนินกิจกรรมในด้านพัฒนาดตนเอง เศรษฐกิจ สังคม ศาสนาวัฒนธรรม และส่งเสริมการพัฒนาชุมชนด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ด้านกลุ่มพัฒนาชุมชน กลุ่มนี้มีบทบาทเพื่อพัฒนาชุมชนด้านกายภาพ โครงสร้างพื้นฐาน และพัฒนาคุณภาพชีวิต มีส่วนสนับสนุนด้านการจัดการท่องเที่ยวในแง่พัฒนาให้สอดคล้องต่อสิ่งแวดล้อม วิถีวัฒนธรรม เป็นต้นว่า เป็นวิทยากรในการจัดการเรียนรู้ ปรับภูมิทัศน์ ให้คำปรึกษาแก่นักท่องเที่ยว

ด้านความยั่งยืนของชุมชน ความเข้มแข็งของชุมชนจะเกิดขึ้นได้โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชน มีความเป็นชุมชนพึ่งพาอาศัยร่วมทุกข์ร่วมสุขเพราะมีเป้าหมายร่วมกันภายในชุมชนร่วมกันทำ เพื่อเป้าหมายคือความเป็นชุมชน มีการกระจายความรู้ถึงแผนการไปยังกลุ่มต่าง ๆ ตลอดจนกระจายรายได้ อันเกิดจากกิจกรรมท่องเที่ยวไปยังกลุ่มต่าง ๆ ส่งผลให้ความขัดแย้งลดลง หันมาร่วมทำกิจกรรมทางศาสนา ประเพณี ส่งทอดไปยังคนรุ่นใหม่ สิ่งเหล่านี้มาแทนต่างคนต่างอยู่ แต่มาร่วมกันหันหน้ามาทำกิจกรรมร่วมกัน ทั้งหมดเกิดจากชุมชนมีกลุ่มต่าง ๆ ครอบคลุมทั้งหมดบ้าน ผลที่ปรากฏมาทั้งหมดสามารถแสดงเป็นภาพดังนี้

กรรมการแต่ละกลุ่มขับเคลื่อน	ผู้นำ/ปราชญ์ชุมชนนำพา	มีแผน/รูปแบบ/ยุทธศาสตร์
มีแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น		มีส่วนร่วมระหว่างกลุ่ม
มียาสมุนไพรอายุวัฒนะ		มีการรื้อฟื้นศิลปะนาฏศิลป์
มีวัดพระญาติ/วิหารหลวงพ่อดำ		มีการระดมความคิด/ประชุม
มีโฮมสเตย์รองรับพร้อม		มีศูนย์รวบรวมข้อมูลชุมชน
มีขนมไทย เป็นเอกลักษณ์		มีการส่งเสริมความรู้ต่อ
มีสื่อทำสารคดีต่อเนื่อง	มีการคมนาคมสะดวก	มีเครือข่ายกับชุมชนท้องถิ่น

ภาพที่ 1 แสดงศักยภาพของชุมชน

จากภาพที่ 1 แสดงถึงศักยภาพของชุมชนเกาะเกิด โดยเริ่มในส่วนของตัวบุคคลได้เข้าร่วมกับเครือข่ายท้องถิ่น ระดมความคิดจากนักวิชาการนอกชุมชนและสมาชิกภายในชุมชนจนได้แม่บทการจัดการท่องเที่ยวโดยให้แต่ละกลุ่มมีส่วนร่วมจัดการตามแม่บทที่ตกลงกันจัดทำเป็นแผนการจัดการของชุมชนเพื่อเป็นต้นแบบส่งต่อในคนรุ่นหลัง และในส่วนของชุมชนมี ศาสนสถานโบราณวัตถุ แหล่งเรียนรู้วัฒนธรรม มีการแสดงศิลปะนาฏศิลป์ มีวิถีวัฒนธรรมที่สามารถสัมผัสได้ มีอาหารและขนมไทย และสมุนไพรที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านถูกจัดเป็นฐานการเรียนรู้นำเสนอแก่นักท่องเที่ยว มีการคมนาคมที่สะดวกสบายทั้งทางบกไปยังชุมชนและมีบ้านพักที่แสนสงบรองรับอย่างเพียงพอ

จากการศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวชุมชนโดยฐานวัฒนธรรมของชุมชนเกาะเกิด อำเภอ บางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยาพบว่า ไม่ว่าจะถามผู้คนในชุมชนเกาะเกิดจะได้คำตอบเหมือนกันว่า “หลวงพ่อดำหมู่บ้านสมุนไพรภูมิปัญญาท้องถิ่น” เป็นอัตลักษณ์ของที่นี่ เกาะเกิดตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาสามารถอนุรักษ์สิ่งที่ตนมี คงความเป็นธรรมชาติ ชุมชนสมุนไพรริมแม่น้ำ มีภูมิปัญญาที่ตกทอดมา เช่น สมุนไพร ขนมไทย งานประเพณี กิจกรรมศิลปวัฒนธรรม จากเมื่อก่อนขนมไทยอันเป็นภูมิปัญญาไทยทำกินตามเทศกาลงานบุญหรือกินภายในครัวเรือน จุดดึงดูดนักท่องเที่ยวคือสมุนไพรเป็นแหล่งเรียนรู้ต่อมาได้ผูกโยงกับการท่องเที่ยวในชุมชนเรียนรู้วิถีชีวิต ภูมิปัญญาชาวบ้าน ล่องเรือชมวิถีชีวิตชนบทริมแม่น้ำเจ้าพระยา ผู้คนในชุมชนมีอัธยาศัยยิ้มแย้มแจ่มใส มีวิถีชีวิตเรียบง่ายสามารถสัมผัสได้จากธรรมชาติ วิถีชุมชน จึงกล่าวได้ว่าเอกลักษณ์ของชุมชนเกาะเกิดคือสิ่งที่มีอยู่เดิม ที่ชาวบ้านมีความภูมิใจเป็นเอกลักษณ์ของตนคือ หลวงพ่อดำ สมุนไพร ขนมไทย นาฏศิลป์ วิถีวัฒนธรรม ทำบุญใส่บาตร นำมาจัดให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมและเที่ยวชมและสืบเนื่องจาก ชุมชนเกาะเกิดมีทรัพยากรท่องเที่ยวตามที่กล่าวมาแล้ว สามารถนำไปจัดการเรียนรู้ เกิดการท่องเที่ยวภายในชุมชนรองรับผู้มาเยือนตลอดทั้งปีโดยมีกิจกรรมดังนี้

1. กิจกรรมเสริมธรรม นำพานักท่องเที่ยวเรียนรู้เนื้อหาของชีวิต นอกจากไหว้พระแล้ว สนทนาธรรม นั่งสมาธิ บริหารจิต ขับเอาข้อคิดทางธรรม ทั้งนี้เพราะจากพระสงฆ์เป็นกรรมกรทางวัฒนธรรมหนึ่งในการจัดการท่องเที่ยว

2. กิจกรรมเรียนรู้ชีวิต ร่วมทำบุญใส่บาตร

3. กิจกรรมอิมมัลกาย ชมการสาธิตและฝึกทำขนมไทยโบราณ เช่นขนมกง ขนมหม้อแกงขนมสามเกลอ ขนมข้าวยาคุ อาหารพื้นบ้าน เป็นต้น

4. กิจกรรมสันตนาการ ชมการแสดงฟ้อนรำไทย และรวมร่ำวง
5. กิจกรรมเสริมปัญญา เรียนรู้สวนสมุนไพร
6. กิจกรรมผ่อนกาย การนวดแผนไทย

จากรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวชุมชนโดยฐานวัฒนธรรม โดยเน้นความเรียบง่ายให้ได้การผ่อนคลายพักกายผ่อนจิต ซึ่งต้องใช้เวลาแบบช้า ๆ นอนพักริมน้ำเจ้าพระยาผ่อนคลาย ตื่นเข้าร่วมกิจกรรมทำบุญใส่บาตรซึ่งทางชุมชนจัดอาหารไว้บริการ ผ่อนคลายจิตด้วยการเข้าวัดไหว้พระ ชมโบราณสถานภายในวัด หลังจากนั้นเป็นเรื่องอาหารการกิน และแถมด้วยการชมการฟ้อนรำ และร่ำวงไทย หากมาดูขั้นตอนการจัดการจะพบว่า เมื่อมีนักท่องเที่ยวแจ้งความประสงค์มา กรรมการฝ่ายต่าง ๆ ทำหน้าที่ตามลำดับดังนี้ เริ่มที่ฝ่ายทะเบียนต้อนรับแล้วประธานกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จะแนะนำประวัติความเป็นมาของชุมชนเกาะเกิด อนึ่งก่อนนักท่องเที่ยวเข้ามาหนึ่งวันจากการสังเกตและร่วมกิจกรรมพบว่า ฝ่ายแม่ครัว (กลุ่มอาหาร) จะมาเตรียมวัตถุดิบปรุงอาหาร บรรยากาศเหมือนงานวัด จดรับประทานอาหารใช้บ้านริมแม่น้ำเจ้าพระยาของนางลำพูน เนื่องจากมีบรรยากาศริมแม่น้ำเจ้าพระยาสองฝั่งสามารถสัมผัสธรรมชาติ เสียงดนตรี รำไทย กิจกรรมนี้เว้นแต่ยามน้ำท่วม

การจัดการจะแบ่งกระจายไปยังกลุ่มต่าง ๆ แต่ละกลุ่มได้เรียนรู้จากการประชุม ระดมความคิดระหว่างกัน โดยรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมกันขับเคลื่อนคือ การจัดการท่องเที่ยวเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยที่มีความสอดคล้องวัฒนธรรม จำกัดนักท่องเที่ยวไม่มากเกินไปเกินศักยภาพของทรัพยากร และการจัดการจะรองรับได้ ไม่ไปทำลายหรือสร้างผลกระทบวิถีชาวบ้านและวัฒนธรรม โดยมีมติเห็นตรงกันว่า การไปไหว้พระ ไม่ใช่เพียงแค่บูชาสักการะ แต่เสริมด้วยการสวดมนต์ ผ่อนคลายจิต เสริมปัญญาจากธรรม สอดคล้องตามที่บริษัทนำเที่ยวกล่าวว่า ในฐานะทำงานกับชุมชนมานานเห็นว่า ชุมชนเกาะเกิดสามารถรักษามาตรฐานท่องเที่ยวไว้ได้ดี เกิดการพัฒนา แต่ขอให้อยู่บนความพอดี พอเพียง และทำอย่างไรให้คนในชุมชนเข้าใจ เรื่องความยั่งยืน เป็นการท่องเที่ยวเชิงคุณภาพ ไม่เน้นปริมาณโดยนำนักท่องเที่ยวจากต่างชาติมาสัมผัสวิถีวัฒนธรรม (2561)

รูปแบบที่เกิดจากการระดมความคิดพบว่า การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนโดยฐานวัฒนธรรม ประกอบด้วยผู้นำร่วมคิด มีแผนงาน มีความเข้าใจ มีเอกลักษณ์ และมีภูมิปัญญาท้องถิ่น และจากสังเกตพบว่าการจัดการท่องเที่ยวมีคณะกรรมการของกลุ่มต่าง ๆ จัดการจากสิ่งที่อยู่แล้วนำมาปรับพัฒนาให้ดีขึ้น มีข้อเสนอว่า ควรกระจายให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในนามกลุ่มต่าง ๆ แบบร่วมทำ ความเป็นชุมชนจะเกิดและยั่งยืน บ้าน วัด โรงเรียน ควรประสานกัน ความยั่งยืนจะเกิด ไม่เอาเงินเป็นที่ตั้งโดยรับนักท่องเที่ยวมากเกินไป สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม วิถีชีวิตของชุมชนคือเสน่ห์ของที่นี่ ฐานทางวัฒนธรรมคือ ความเป็นเครือญาติ (ร่วมกันอยู่ ร่วมทุกข์ สุข) และภูมิปัญญา อาหาร ขนมท้องถิ่น หากรักษาและจัดการสิ่งเหล่านี้ให้คงอยู่ จะเป็นรูปแบบของชุมชนเกาะเกิดและเป็นแนวการจัดการท่องเที่ยวโยชุมชนอย่างแท้จริง

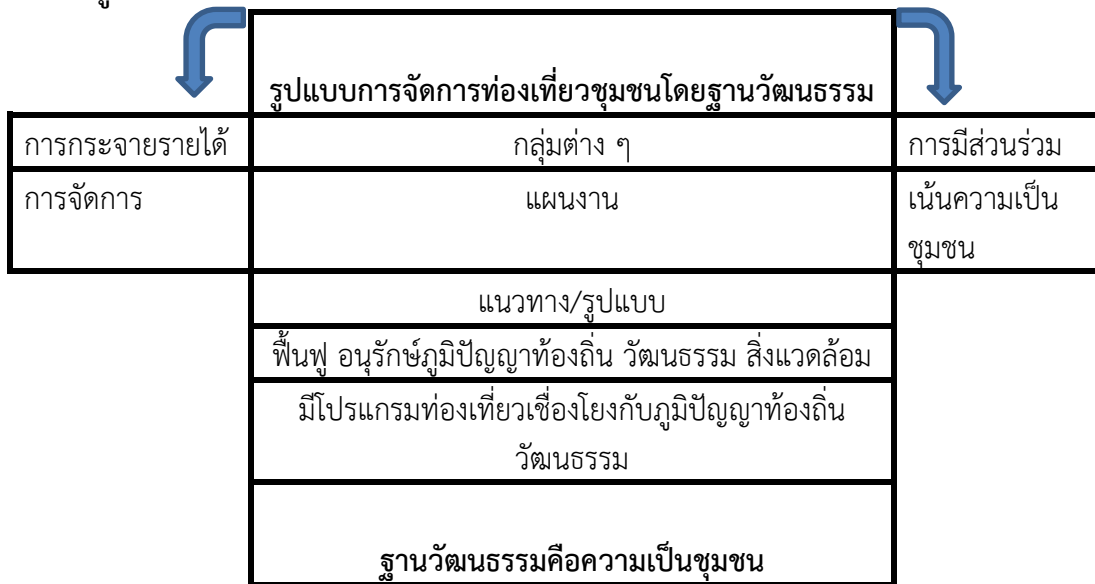
อภิปรายผล

การท่องเที่ยวชุมชนโดยฐานทางวัฒนธรรม ชุมชนเกาะเกิด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ว่าโดยศักยภาพด้านชุมชน มีความพร้อมไม่ทางด้านสถานที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะการแสดง การฟ้อนรำ และเดินทางสะดวก ในส่วนบุคคลได้ผ่านการอบรม ระดมความคิด และเข้าร่วมวิจัยแบบมีส่วนร่วม ตลอดจนมีหน่วยงานของรัฐเข้าจัดทำแผนงานสอดคล้องตามที่วิระพล ทองมา และคณะ (2558) การวางแผนการจัดการการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (sustainable tourism management) นั้นจำเป็นต้องมีส่วนร่วมระหว่างหน่วยงานภาครัฐเอกชนและชุมชนท้องถิ่นควบคู่ไป

กับการพัฒนาการจัดการเชิงอนุรักษ์โดยให้เกิดความเจริญก้าวหน้าอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะการพัฒนาเหล่านั้นจะต้องไม่ไปทำลายขนบธรรมเนียมประเพณี รวมทั้งวิถีชีวิตที่มีคุณค่าของประชาชนท้องถิ่นตามวิสัยทัศน์การท่องเที่ยวไทยที่ระบุว่า “ให้การท่องเที่ยวไทยมีเอกลักษณ์ไทยในมาตรฐานสากล (world class)” โดยเน้นในประเด็นการคงประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงาม ดำรงเอกลักษณ์ของไทยไว้ให้ลือชื่อในโลก ชุมชนเกาะเกิดพร้อมดำรงตนเป็นชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านเนื่องจากมีผู้นำความคิดนำพาปฏิบัติ จนมีผลเป็นเชิงประจักษ์ เป็นต้นแบบที่ชุมชนต่างถิ่นมาศึกษาดูงาน ความสำเร็จเกิดมาได้เพราะสมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมดูแล จัดการท่องเที่ยว ต้อนรับแขกมาเยือนดังญาติมิตร พัก กิน เที่ยว ร่วมทำกิจกรรม สิ่งนี้ได้เป็นความอบอุ่นคืนความเป็นชุมชนสังคมเครือญาติกลับมา แต่สิ่งที่ต้องตระหนักในการจัดการจัดการท่องเที่ยวชุมชนนั้นคือ ชุมชนจะยังคงรักษารูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนโดยฐานวัฒนธรรมไว้ได้นานหรือไม่ การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนไม่เป็นอาชีพ ทุกคนจะมาดำเนินการเมื่อมีนักท่องเที่ยวมา จึงไม่เน้นกำไร หรือเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยว หรือทำธุรกิจท่องเที่ยวจนความเป็นชุมชนเลือนหาย ทั้งนี้เพราะผู้นำและกรรมการของกลุ่มต่าง ๆ ตระหนักในความยั่งยืนของการจัดการ คำตอบไม่ใช่อยู่ที่เงินทอง และผู้คนในชุมชนมีความภาคภูมิใจในสิ่งที่ชุมชนมีอยู่และได้จัดสรรนำเสนอแก่ผู้มาเยือนชมแต่สิ่งที่พึงสังวรระวังคือ ควรนำกรอบคิด การท่องเที่ยวชุมชน คือเนื้อหาของวิถีชีวิตที่แสดงออกทางวัฒนธรรม การแสดง การฟ้อนรำ การกิน และการเป็นอยู่ กล่าวคือวิถีชีวิตทั้งหมดที่สัมผัสได้ กรอบคิดนี้ควรจัดการอย่างระมัดระวังให้เห็นคุณค่า เช่นภูมิปัญญาขนมพื้นบ้านที่กลับมามีชีวิตสัมผัสจับต้องได้ ที่นักท่องเที่ยวนิยมร่วมทดลองทำ ชิม กิน มันเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ที่ถูกผนวกเข้ามาจัดในรูปขบวนมาดู ทำให้เห็นแก่นักท่องเที่ยว รวมทั้งศูนย์รวมทางจิตวิญญาณคือวัดองค์พระหลวงพ่อดำ พระพุทธรูปสมัยโบราณ เป็นสิ่งมีอยู่แล้วแต่การจัดเข้ามาบนเส้นทางท่องเที่ยว ตรงนี้ควรตระหนักไม่ให้เป็นเรื่องฉาบฉวย เพราะมีฉนั้นแล้วได้แค่มาเที่ยว กินนอน พัก แต่ความเป็นวิถีชุมชน วิถีวัฒนธรรม สายน้ำชีวิตแห่งเจ้าพระยาต้องได้รับผลกระทบ ลดความสำคัญ สิ่งนี้ต้องสังวรอย่างหนัก ความเป็นชุมชนเป็นสิ่งที่มีความหมายเพราะเป็นรากฐานของสังคม และประเทศ สิ่งที่มีอยู่เดิมอยู่แล้ว และสิ่งที่ปรับ และรื้อฟื้นขึ้นมานั้นทั้งหมดทั้งมวลจะสืบทอดต่อให้มีลมหายใจสามารถสัมผัสจับต้อง และส่งต่อไปยังคนรุ่นหลังจากนี้ได้อย่างไร หากขาดนักปราชญ์ผู้นำชุมชนลงไป ความเป็นเอกลักษณ์การท่องเที่ยวชุมชนโดยฐานวัฒนธรรม จะขับเคลื่อนและดำรงอยู่อย่างไร ประเด็นที่สำคัญที่สุดคือสิ่งที่ทางชุมชนเกาะเกิดได้จัดให้มีกรรมการกลุ่มต่าง ๆ ภายในชุมชน เช่นกลุ่มอนุรักษ์วัฒนธรรม ขึ้นมาเพื่อรับช่วงต่อไป อนึ่งการจัดการท่องเที่ยวชุมชนโดยฐานวัฒนธรรมนี้ จะเกิดไม่ได้หากขาดความร่วมมือ สิ่งที่ชุมชนเกาะเกิดกำลังดำเนินการอยู่นี้คือ ใช้การท่องเที่ยวมาเป็นเครื่องขับเคลื่อนพัฒนาคุณภาพชีวิต ความสามัคคี สอดคล้องกับแนวคิดที่ว่าด้วยชุมชนว่า ชุมชนมีอยู่ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม รวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วย และที่สำคัญคือชุมชนเป็นเจ้าของในรูปแบบของการจัดการ ผลประโยชน์ที่ได้จากการจัดการท่องเที่ยวก็ตกไปยังชุมชน ผลที่ได้คือความเข้มแข็งในชุมชน (จิตติ มงคลชัยอรัญญา และพาวิณี ศุภาลัย, 2560) และสอดคล้องตาม Fennell ว่าการท่องเที่ยวที่ไม่ช่วงชิงการใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรมของชุมชน หากแต่มุ่งตอบสนองความต้องการของคนในท้องถิ่นให้มากที่สุดด้วยการใช้เทคโนโลยีในชุมชนเท่าที่จำเป็น เน้นการเรียนรู้จากฐานเรียนรู้ที่จัดขึ้นมาเช่นขนมไทย เน้นการมีส่วนร่วมผสมกับการเที่ยวดู สิ่งที่ต้องสังวรเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวทั้ง อาหาร การฟ้อนรำ ขนม ที่พัก เหล่านี้เป็นต้องไม่ตามใจนักท่องเที่ยวจนเสียความเป็นชุมชนลง เพราะนักท่องเที่ยวเลือกมาเที่ยวชุมชน ต้องการความเรียบ สงบ ภูมิปัญญา วิถีชาวบ้าน สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่กำลังโยกโยกโดยเฉพาะคนในเมืองและต่างชาติ และสอดคล้องตามณัฐพัชร มณีโรจน์ (2560) การนำเสนอความเป็นตัวตนของท้องถิ่น โปรแกรมกิจกรรมการท่องเที่ยว ของดี ในท้องถิ่น การเตรียมตัวของชุมชน ได้แก่ การบันทึกประวัติศาสตร์ของชุมชนอย่างภาคภูมิใจเพื่อนำมาเล่าให้นักท่องเที่ยวผ่านการร่วมกิจกรรมการ

ท่องเที่ยว หรือที่มาของการประดิษฐ์สิ่งของต่าง ๆ รวมทั้งการติดตั้งข้อมูลในการสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยว การท่องเที่ยวโดยชุมชน การนำผลการประเมินต่าง ๆ ที่เคยมีผู้ศึกษาไว้แล้ว นำมาเป็นข้อมูลเพื่อวางแผนและกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์การพัฒนาเชิงพื้นที่ได้รวดเร็วขึ้น

สรุปองค์ความรู้

ภาพที่ 2 รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวชุมชนโดยฐานวัฒนธรรม

จากภาพแสดงถึงการจัดการท่องเที่ยวชุมชนโดยใช้ฐานวัฒนธรรม กล่าวคือไม่ให้เกิดผลกระทบต่อวิถีวัฒนธรรมแห่งชุมชน ความเป็นชุมชนยังดำรงคงอยู่ โดยเกิดความร่วมมือจากสมาชิกภายในชุมชนทั้งนี้เกิดสมาชิกชุมชนเห็นวัฒนธรรมเป็นมรดกแห่งชุมชน โดยกระจายการมีส่วนร่วมในการจัดการในฐานะเป็นเจ้าของร่วมกันภายใต้แผนงาน และทบทวนสะท้อนกลับว่าสิ่งใดต้องฟื้นฟูอนุรักษ์ให้คงอยู่ และสิ่งใดต้องรักษาให้พัฒนายิ่งขึ้น และโปรแกรมนำเที่ยวที่สอดคล้องวัฒนธรรม วิถีชาวบ้านเรียบง่ายสงบซึ่งสะท้อนความเป็นชุมชนชนบท

การท่องเที่ยวชุมชนโดยฐานวัฒนธรรม ไม่ใช่เรื่องห่างไกลตัวและนับวันมีความสำคัญได้รับความนิยมเพิ่มขึ้น เนื่องจากผู้คนในเมืองไทยหาความเป็นธรรมชาติ วิถีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาของท้องถิ่นต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้มีอยู่ตามชนชนต่าง ๆ ทั่วไทยความเป็นชุมชนที่หลากหลายคือวิถีชีวิตทางวัฒนธรรมที่หลากหลายที่คงอยู่ トラบเท่าความเจริญ หรือการคืบคลานทางวัฒนธรรมจากต่างชาติยังไปไม่ถึง การท่องเที่ยวมักนำความเจริญหรือเป็นดั่งย่ส่วนความเจริญไปยังชุมชน นั้นเป็นการท่องเที่ยวกระแสหลักที่คนต่างถิ่นเป็นเจ้าของและจัดการคนในพื้นที่แทบไม่ประโยชน์เลย แต่การท่องเที่ยวชุมชนต้องเริ่มจากคนในชุมชนจัดการเองท้ายที่สุดเขาจะเกิดความภาคภูมิใจในความเป็นท้องถิ่น ที่จะรื้อฟื้นสิ่งกำลังจะเลือนหายหรือลดความสำคัญ หรือมีอยู่แต่เป็นไร่ชีวิต สัมผัสจับไม่ได้ท่ามกลางกระแสไหลบ่าทางวัฒนธรรมความเป็นเมืองและวัฒนธรรมต่างชาติเข้ามาตามเส้นทางคมนาคม การจะดำรงความเป็นชุมชนได้นั้น ต้องอาศัยความร่วมมือจากคนในชุมชน ระดมความคิดให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมโดยชี้ให้เห็นว่า สิ่งที่มีอยู่ในชุมชน เป็นสมบัติของชุมชนทุกคน การบริหารจัดการจึงเป็นไปอย่างสอดคล้องประสานไม่กระทบต่อวิถีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ความภาคภูมิใจในความเป็นชุมชนในสิ่งที่ตนมี และทำในสิ่งที่ตนมีมาสู่การปรับเป็นกิจกรรมนำเสนอแก่ผู้มาเยือน ตรงนี้เป็นองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาที่มีอยู่แล้ว

หากแต่นำมาจัดให้สิ่งที่มีอยู่คงอยู่ไม่ทำลายจนเสียรูปแบบ เพราะโลกอนาคตจะถวิลหาความเป็นเอกลักษณ์วิถีชาวบ้านจากท้องถิ่นอันไกลโพ้น จึงเกิดการท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวเชิงชุมชนและวัฒนธรรมขึ้นมาที่สำคัญวัฒนธรรมคือความเป็นหรือองค์รวมของชีวิต และเป็นทุนเชิงท่องเที่ยวในอนาคตทั้งหมดดังภาพข้างล่าง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ควรมีการค้นหาและฟื้นฟูประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เลือนหายไป นำกลับมาจัดเก็บหรือแสดงหรือจัดตั้งเป็นฐานเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มที่รับผิดชอบเพื่อเป็นเชิงประจักษ์แก่คนในชุมชน ให้เห็นในคุณค่าของทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่
2. องค์กรปกครองท้องถิ่นควรให้ความร่วมมือจัดสรรงบประมาณทำป้ายบอกทาง ศูนย์การเรียนรู้หรือเอื้ออำนวยสถานที่จัดประชุม และให้ความร่วมมือกับกิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวชุมชน เพราะเป็นกิจกรรมที่เสริมความสามัคคี รายได้ และชื่อเสียงของชุมชน แทนการปล่อยให้ชุมชนจัดการเอง
3. ควรมีบ้านไทยริมสายน้ำเจ้าพระยา มีบรรยากาศสายน้ำ ท้องฟ้าเพิ่มเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวตอบสนองการพักผ่อนแบบนันทวัน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาศึกษาวิจัยอุปสรรคและปัญหาการรวมกลุ่มต่าง ๆ ภายในชุมชนเกาะเกิด
2. ควบคู่การศึกษาวิธีการจัดการท่องเที่ยวในช่วงวิกฤติน้ำท่วมต้นแบบใหม่ทั้งบ้านพัก การเดินทาง
3. ควบคู่ศึกษาความพึงพอใจจากนักท่องเที่ยวที่มีต่อกิจกรรมแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ภายในชุมชนเกาะเกิด
4. ควบคู่ศึกษาความท้าทายจากภายนอกที่ผลกระทบต่อความยั่งยืนของชุมชน

References

- Boonlert Chittangwattana. (2015). Tourism industry, the never-ending business of Thailand to add value to tourism. *Master's Thesis*, Chiang Mai University.
- Community Based Tourism Institute. (2018). *Community tourism*. [Online]. Accessed 10 March 2018. From <https://cbtthailand.dasta.or.th/>
- Fennell, David A. 1999. *Ecotourism an Introduction*. London: Rout ledge.
- Jitti Mongkolchai Aranya. (2017). *Guidelines for sustainable tourism development planning*. Bangkok: Asia Center for Tourism Planning and Solutions. Thammasat University.
- Kemmis, S & McTaggart, R. (1988). *The Action Research Planer* (3rded.). Victoria: Deakin. University: Johnson, A.P.
- Nutthapat Maneerot. (2017). Community-based tourism management. *Journal of International and Thai Tourism*. 13(2), 25-48.
- Office of the Permanent Secretary, Ministry of Tourism and Sports. (2018). *Action plan to drive sustainable community-based tourism development by sustainable and creative communities 2018- 2022 and selection criteria for 303 communities*. [Online]. Accessed 10 April 2018. From https://secretary.mots.go.th/ewtadmin/ewt/secretary/news_view.php?nid=1481.

- Potchana Suansri and Somphop Yijohor. (2013). *Community Based Tourism Standards Guide*. Chiang Mai: Payap University, Institute of Community Tourism.
- Santichai Euejongprasert. (2017). *Strategic Tourism Management*. Bangkok Sam Charoen Printing.
- Weerapol Thongma and team. (2015). *Tourism Development Master Plan Project in Mae Ngon River Basin, Fang District, Chiang Mai Province*. Chiang Mai: Faculty of Tourism Development Maejo University in collaboration with Office of the Permanent Secretary, Ministry of Tourism and Sports.

